

PRIMERJALNA PEDAGOGIKA II.
4. letnik
2009/10

doc. dr. Klara Skubic Ermenc
klara.skubic-ermenc@guest.arnes.si
Gov. ure: torek 18.00-19.30 (416)

Podatki o predmetu

- Predmet poslušajo enopredmetni in dvopredmetni študenti pedagogike:
 - Enopredmetni: 90 ur (60 ur seminarja)
 - Dvopredmetni: 45 ur (30 ur seminarja)
- To pomeni:
 - Enopredmetni: poslušajo celo leto
 - Dvopredmetni: poslušajo v zimskem semestru
- Obiskovanje predavanj je obvezno, ker gre za integracijo predavanj in seminarskega dela (minimalna prisotnost: 80 %).

Obveznosti študentov

- Prisotnost
- Sprotni samostojni študij študijskega gradiva in nanj vezana poročila oz. aktivnosti
- Udeležba na razpravah in študijskih aktivnostih, vezanih na samostojni študij gradiva
- Izpit: pisni izpit + hkrati oddana poročila
- Ocena: poročila 30 % ocene
- Izpitni roki: glej VIS

Groba struktura predmeta

- Zimski semester:
 - Uvod v zgodovino in metodologijo komparativnega raziskovanja
 - Diferenciranje višjega sekundarnega izobraževanja
 - Kurikul z mednarodnega vidika
 - Interkulturalnost v izobraževanju – primerjalni vidik
- Letni semester:
 - Avtonomija šole in učiteljev v Evropi
 - Evropski trendi v izobraževanju (zlasti na področju poklicnega in visokošolskega izobraževanja)

Uvod v zgodovino in metodologijo komparativnega raziskovanja

- Primerjalna pedagogika (PP) je področje raziskovanja, ki uporablja zgodovinske, pedagoške, filozofske in sociološke teorije in metode za raziskovanje mednarodnih izobraževalnih vprašanj (Husen). Komparativisti razlagajo razlike med sistemi izobraževanja in ugotavljajo dejavnike, ki jih sooblikujejo.
- Izvor PP: želja po poznavanju šolstva v drugih deželah. Prvi vir teh podatkov so bili potopisi.
- Začetki moderne oblike PP: 19. stol., ob razvoju nacionalnih šolskih sistemov.
- Za začetek PP veljata leti 1816-17: francoski akademik Marc-Antoine Jullien objavil serijo petih člankov v Journal d'education.
- Jullien: načrtal osnove komparativne metode:
 - Zbiranje podatkov o sistemu izobraževanja na osnovi standardnih vprašalnikov.
 - Pridobljene podatke urediti v pregledne tabele, iz katerih bodo razvidne podobnosti in razlike med sistemi.
 - Na tej osnovi izluščiti principe in pravila oblikovanja sistema.

Tri razvojne stopnje v metodologiji PP

- Vplivni komparativist Beraday (*Comparative Method in Education*, 1964): opredelil tri razvojne stopnje PP:
- 1. stopnja: 19. stol.: **obdobje izposojanja**: zbiranje opisnih podatkov z namenom pridobitve primerov dobre prakse in njihovih prenašanj v lastni sistem.
- 2. stopnja: 1. polovica 20. stoletja (začetnik Anglež Michael Sadler), **obdobje napovedovanja**: preden se ukrep prenese iz države v drugo, je potreben pripravljalni postopek, kjer se ugotovi vplive družbenega sistema na izobraževalnega.
- Sadler je trdil: s primerjavo moramo zaznati neoprijemljive, težje zaznane duhovne sile, ki v resnici držijo pokonci uspešne šolske sisteme in vplivajo na njihovo učinkovitost. Da bi jih ujeli, je poleg samih značilnosti sistema potrebno raziskovati tudi njegov **družbeni kontekst**.

Beredayeva metoda

- 3. stopnja: **obdobje analiziranja**: razvoj teorij in metod in oblikovanje natančnih postopkov primerjanja, ki omogočajo pridobiti bodisi interpretativne podatke bodisi vzročno-posledične podatke o predmetu raziskovanja.
- Razvil metodo komparativne analize v 4 korakih:
 - **Opis**: zbiranje podatkov o raziskovalnem pojavu.
 - **Interpretacija**: ovrednotenje teh podatkov na osnovi pedagoških, zgodovinskih, socioloških idr. teorij.
 - **Sopostavljanje**: ugotavljanje podobnosti in razlik med posameznimi enotami raziskovanja, ki vodijo k oblikovanju kriterijev za primerjavo.
 - **Primerjava**: oblikovanje hipotez in zaključkov.

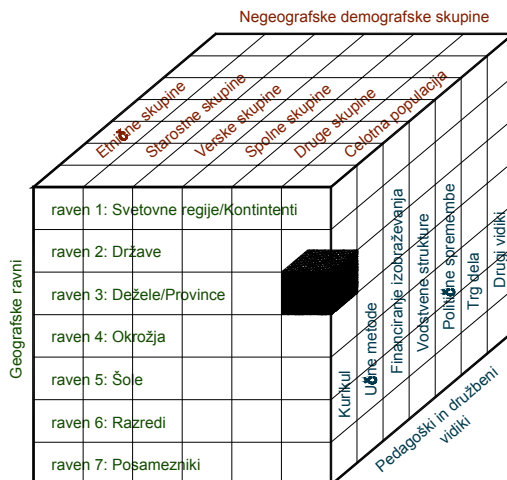
Izbira pedagoškega pojava za primerjavo

- Smiselno primerjavo je mogoče narediti takrat, ko imata dve enoti dovolj skupnega, da je mogoče iz razlik med njima izluščiti kaj smiselnega (Brey). Zato ni mogoča mehanična identifikacija podobnosti in razlik: pozornost posvetimo **kontekstu** in **vzročni relevantnosti** za pedagoški pojav, ki ga preučujemo.
- Pazimo, da so si **enote primerjave podobne** – podobne v **učinku**, ki ga imajo na pedagoško prakso. (Ragin).
- Zgodi se, da so si enote navidez različne, ampak imajo enoten učinek, ker gre za vzročno povezanost na bolj abstraktni ravni. (**navidezne razlike**)
- Zgodi se tudi, da se pokažejo **navidezne podobnosti** – značilnosti, ki so si na videz podobne, v resnici pa imajo različne učinek.
- V izogib: preučujemo pojave v širšem (družbenem, zgodovinskem, sociološkem, demografskem ...) kontekstu.

Klasifikacija komparativnih študij

- PP je tradicionalno svoje raziskovanje omejevala na **geografska področja**: primerjala so se šolstva med različnimi državami ali večjimi regijami.
- Vendar so danes pogoste primerjave **drugih področij**: primerjajo se šolske kulture, politike, kurikuli itd.
- Kljub temu geografski faktor ostaja v ospredju – **raziskovanje pojavov na nekem geografskem področju je temeljna značilnost primerjalne pedagogike**.
- V PP se uporablja ti. **Brayeva in Thomasova kocka**, ki klasificira komparativne študije glede na stopnjo in tip.

Brayeva in Thomasova kocka

Namen B.-T. kocke

- Kocka služi kot osnova za raziskovanje številnih primerjalnih študij.
- Je pogosto izhodišče za razprave o metodologiji raziskovanja v primerjalni pedagogiki. Izkazala se je kot zelo uporabna, nekateri avtorji so jo tudi dopolnjevali in spreminjali (npr. alternativne oblike "prostora", ki nastajajo kot produkti globalizacije in virtualizacije).
- Tudi nam služi kot dobro izhodišče za umeščanje tematik, s katerimi se bomo ukvarjali, v enoten okvir.

Diferenciranje višjega sekundarnega izobraževanja

Obvezna študijska literatura:

- Plut – Preglej, L. (1999): Diferenciacija pouka v OŠ: ameriška izkušnja in njen nauk, SP, Št. 1, Str. 28-50.
- Medveš, Z. (1999): Zunanja diferenciacija v osnovni šoli. SP, Št. 1, Str. 88-105.
- OECD (2005): Equity in Education. Thematic Review. Sweden. Country Note. Str. 14-15, 41-43.
- Medveš et. al. (2008): Prispevek poklicnega in strokovnega izobraževanja k pravičnosti in socialni vključenosti. SP, Št. 5. Str. 74-95.
- Gaber, S. et. al. (2006): Zakaj Finci letijo dlje? Nova Gorica: Educa. Str. 119-176.

Dodatna študijska literatura

- Husen, T. (1986): *The Learning Society Revisited*. Oxford: Pergamon Press.
- Greinert, W.-D. (2002): *European vocational training systems: the theoretical context of historical development*. V: Greinert, W.-D., Hanf, G. (ur.): *Towards a history of vocational education and training in Europe in a comparative perspective*. Proceeding of the first international conference. Florence. Vol. I. Str. 17 – 45.
- LeTendre, G. K., Hofer, B. K., Shimizu, H. (2003): *What is Tracking? Cultural Expectations in the United States, Germany, and Japan*. *American Educational Research Journal*. 40, 1. Str. 43-89.
- Howierson, C., Raffe, D. (1999): *The »unification« of post-16 education and training*. University of Edinburgh.
- Krek, J. (1999): *Diferenciacija skozi sistem – primer švedske osnovne šole*. SP, št. 1. Str. 106-119.
- Skubic Ermenc, K. (v tisku): *Učna diferenciacija srednjega šolstva od usmerjenega izobraževanja do danes*.

Diferenciranje višjega sekundarnega izobraževanja

- Teza na PP I: manj diferencirani sistemi so bolj pravični. Zdaj se bomo vprašali, **POD KAKŠNIMI POGOJI** so manj diferencirani šolski sistemi bolj pravični.
- To bo rdeča nit tega problemskega sklopa.
- Rezultat naše analize: ovrednotenje srednjega šolstva v Sloveniji z vidika pravičnosti hkrati z oblikovanjem možnih predlogov za izboljšanje.

4 tipi izobraževalnih sistemov v Evropi (PP I, ponovitev)

- Anglosaški tip
- Skandinavski tip
- Srednjeevropski tip
- Frankofonsko – romanski tip

- Podlage za določanje tipov (nam zarisujejo kontekst!): kulturno ozadje, šolska filozofija, izobraževalni in vzgojni koncepti in tradicije, koncepti znanja ...
- Učinki povezovanja, globalizacije: tipi si v nekaterih potezah postajajo vedno bolj enotni.

Modeli ureditve srednjega izobraževanja po posameznih tipih

- Anglosaški tip: prevladuje splošno izobraževanje (poklicno večinoma organizirajo delodajalci v sistemu vajeništva, razen NVQ in VQ. Velika izbirnost in fleksibilnost.
- Srednjeevropski tip: Institucionalno in programsko diferencirano splošno, tehnično in poklicno šolstvo; težji in strogo regulirani prehodi.
- Frankofonsko – romanski tip: ločeno splošno in poklicno, vendar močno strokovno z dvojno kvalifikacijo – lažji prehod na univerzo.
- Skandinavski tip: institucionalna (deloma programska) povezanost splošnega in strokovnega izobraževanja v obliki skupne šole. Skupni predmeti, večja izbirnost, prilagajanje trajanja.

Najbolj izrazito se razlike med sistemi kažejo na ravni višjega sekundarnega izobraževanja, ko se začnejo sistemi vedno bolj členiti in diverzificirati.

[Diferenciacija se kaže na različnih ravneh... (ponovitev)]

- **1. Na ravni institucij**, tj. tipov šol: govorimo o **institucionalni** (šolski) diferenciaciji in **večtirnem** (zunanje diferenciranem) sistemu.
 - Ob shemi nemškega sistema izobraževanja razloži institucionalno diferenciacijo.
- **2. Na ravni programov: programska** diferenciacija; vezano na **skupno šolo**.
Oblike:
 - kooperativno organizirana šola (nekatero nem. dežele)
 - Šola z vzporednimi programi ali smermi (streaming) (Švedska)
 - Programsko integrirana šola: setting ali izbirni predmeti (kreditni sistem) (Anglija)

[3. Diferenciacija na ravni pouka]

- Gre za **učno oz. didaktično** diferenciacijo, vezano na **enotno šolo**.
 - Enoten učni program, izbirni predmeti (izbira nima posledic za napredovanje), nivojski pouk (nima posledic za napredovanje), individualni programi.
- Ali poznamo državo, ki bi na višji sekundarni ravni poznala enotno šolo?

Diferenciacija – mehanizem (a) socialno-reprodukcijske vloge šole ali (b) prilagajanja izobraževanja otroku?

- Številne raziskave potrjujejo, da so “grobe” oblike dif. (zlasti institucionalna) najbolj nepravične: ne prispevajo k optimalnemu razvoju otroka, ampak izvršujejo soc.-reprod. vlogo šole, kjer krajšo potegnejo otroci iz revnejših okolij, pripadniki manjšin in OPP.
- Različni pogledi na diferenciacijo: meritokratski, egalitarni.

Meritokratski pogled na diferenciacijo

- Meritokracija: izobraževanje naj bo urejeno tako, da bo vsem ljudem omogočena enaka formalna začetna osnova za šolski uspeh, ne glede na njihov spol, etnično pripadnost, družbeni razred ali druge osebne okoliščine.
- Zato mora sistem izobraževanja zagotoviti vsem enake možnosti za uspeh, kot ga omogoča njihov talent in volja.
- Ker talenti in volja med ljudmi nista enaki, je naravno (ni nepravično), da so ljudje različno uspešni in da v življenju dosežejo različne dohodke, bogastvo, moč.
- Če se do odličnosti, visokega položaja, bogastva ali moči prišli zaradi svojega talenta in napora, potem je to pravilno in pravično.
- Za napredek in blagostanje družbe je smotno, da podpira odličnost najbolj nadarjenih in da ima zanje tudi najboljše šole. S tem se tudi utemeljuje zgodnja diferenciacija – najbolj nadarjene je treba čimprej izločiti (v gimnazije) in jim tam omogočiti čim boljši razvoj.

Egalitaristični pogled na diferenciacijo

- Egalitarizem izhaja iz ugotovitev, da zgolj zagotovitev formalnih enakih možnosti (enakost dostopa) ni dovolj, saj posamezniki v sistem izobraževanja vstopam z različnim socialnih in kulturnim kapitalom, ki nam v osnovi daje boljše oz. slabše začetne možnosti.
- Zato so se razvili razni kompenzacijski ukrepi in programi, pozitivna diskriminacija.
- Egalitarizem se veže na vrednote solidarnosti in spoštovanja različnosti. Izpostavlja krivičnost družbe, ki daje prednost tistim, ki jih je narava obdarila s talenti in so bili rojeni v privilegiranem okolju, namesto da bi skrbela tudi oz. še bolj za dostojanstvo in blagostanje tistih ljudi, ki jih narava ni tako obdarila s talenti ali so bili rojeni v deprivilegiranem okolju.
- Ni prav, da so kaznovani za okoliščine, za katere niso sami krivi in nanje nimajo vpliva. Odtod zahteve po bolj enotnih in dalj trajajočih oblikah skupnega šolanja, tudi ideje po inkluziji.

Razkol med meritokrati in egalitaristi v 60-ih

- Razlike so se v zadnjih desetletjih zabrisale na ravni nižje sekundarne šole: med obojimi prevladuje prepričanje o večji koristnosti enotne šole v primerjavi z diferencirano. V 60-ih letih 20. stoletja so potekale ostre diskusije, nazadnje so se kot bolj pravilne izkazale ocene egalitaristov.
- Posledica: danes po vsej Evropi in svetu prevladujoče enotnejše oblike izobraževanja na **nižji** sekundarni ravni (institucionalna diferenciacija v Nemčiji, Avstriji izjemi, še tu prihaja do poenotenj na ravni kurikulov in vzpostavitve lažjih prehodov med tipi šol).
- Danes diskusije o (ne)ustreznosti grobih oblik zgodnjega diferenciranja večinoma niso več aktualne.
- Nazadnje **v začetku 90-ih** pri nas in v državah vzhodne Evrope (Češka, Slovaška, Madžarska): velike družbene spremembe prinesle obsežne šolske reforme - po zgledu avstroogrske tradicije VE države ponovno uvedle dolge gimnazije.

[Razkol med meritokrati in egalitaristi – pozna 80-ta, zgodnja 90-ta]

- V nekaterih skandinavskih in anglosaških državah potekale razprave o problematiki grobe diferenciacije na ravni **višjega** sekundarnega izobraževanja.
- Razlike med meritokrati in egalitaristi ostajajo, razprava je še aktualna.
- Ozadje razprav:
 - 60-ta: večina držav: osnovno izob. 4-5 let, sledilo diferencirano srednje izob. – otroci pri 10, 11 letih ločevali: nekaj % vpisalo na selektivne gimnazije (predakademske) šole, ostali v meščanske, poklicne, tehniške ... šole. Stroka vedno bolj opozarjala: to je nepravilno. Zakaj?

[Primer: Švedska]

- 40-ta leta: začetek razprav o “povezovanju” – problemu prehoda iz elementarne v nižjo sekundarno šolo.
- 50-ta leta: začnejo rabiti pojem diferenciacije: prve ideje o združitvi primerna in nižje sek. šole v enotno ljudsko šolo – šolo, ki združuje vse mlade od 7. do 16. leta in ne temelji na selekciji, temveč “nadzorovani izbirstnosti”.

Protiargumenti:

- Poučevanje v homogenejših skupinah je lažje.
- V heterogenih skupinah slabši učenci ovirajo boljše – izguba talenta (za meritokrate je to nedopustno).
- Eni ljudje so bolj akademsko, drugi bolj praktično nadarjeni – naj izbirajo.

Odziv švedskih oblasti

- 1946: naročili obsežno raziskavo o razvoju človekovih zmožnosti: v kateri starosti se otrokove zmožnosti dovolj pokažejo, da ga je smiselno usmeriti v določen tip izobraževanja?
- Ugotovitve: obe zmožnosti korelirata; akademske zmožnosti se pokažejo prej; ključne razlike se pokažejo v času adolescence, vezano na razmislek o prihodnosti in karieri.
- Sklep: če otroke usmerimo pri 10, 11 se lahko zgodi, da se otrokom razvijejo praktične zmožnosti, ko so že v gimnaziji, ali da v poklicnih šolah manjka intelektualno zmožnejših, ki so gonilo napredka v tehniki in tehnologiji.
- Odločitev oblasti: postopno uvajanje enotne osnovne šole, ki je združila primarno in nižjo sekundarno stopnjo. (eksperiment v Stockholmu)

[Nadaljnje raziskave na Švedskem in drugje ...]

- Kazale, da se v predakademske (prestižnejše) programe sistematično v precej večjem deležu vpisujejo otroci iz višjih družbenih razredov.
- Izjemen učinek na izobraževanje: 1970: *La Reproduction* (Pierra Bourdieau, Jean-Clauda Passeron): prikazala sta, kako šola sistematično skrbi za obnavljanje (reprodukcijo) obstoječe družbene hierarhije. Bourdieu je v sociologijo vpeljal pojem socialne reprodukcije, ki se nanaša na način, na katerega šole pripomorejo pri obnavljanju socialnih in ekonomskih krivic skozi generacije.
- Osrednji mehanizem tega obnavljanja je ravno diferenciacija.
- Drugi mehanizem: skriti kurikulum.

[Odziv švedske šolske politike]

- Te ugotovitve vodile k odmiku od meritokratskega pristopa in naslonitvi na egalitarne.
- Danes pravijo, da je meritokratski sistem nepravilčen – tudi na **višje** sekundarni ravni!
- Zato leta 1997: uvedli **skupno šolo** tudi na višjesekundarni stopnji. (pazi: razlika enotna – skupna šola!)
- Skupna srednja šola pomeni vrhunec švedske egalitarne šolske politike in povzroča številne debate in zanimive učinke.

Diferenciacija na višji sekundarni stopnji

- Ima drugačne dimenzije kot na nižji stopnji. Zakaj?
- Na nižji stopnji gre za vprašanje prilagajanja učnega procesa različnosti in razvojnim posebnosti otrok, na višji pa se tesneje veže na vprašanje družbenih potreb (potreb po različnih poklicih) in interesa posameznikov za poklice.
- Na primarni in nižji sek. stopnji ima izobraževanje enoten cilj (splošna in temeljna priprava na življenje in nadaljnje učenje), na višji sek. se cilji diferencirajo.
- Zato je razprava na nižji sek. stopnji vezana na vprašanje, ali je diferenciacija (1) učinkovit mehanizem prilagajanja učnega procesa posamezniku, ali je (2) učinkovit mehanizem navajanja otroka na njegovo družbeno vlogo.
- Raziskave (60-ta, 70-ta) so potrjevale: dif. je lahko (2) samo pod pogojem, da se zgodi pozneje v bolj "mehkih" oblikah. (kaj razumemo pod "mehke" oblike dif.?)

Negativni učinki zunanjih oblik diferenciacije na višji sek. stopnji

- Konec 80-ih: raziskave kažejo: ker so na ravni obveznega izobraževanja uvedene enotnejše oblike izobraževanja, se nepravilnost sistema krepi na višji sekundarni ravni - zlasti v poklicnem izobraževanju.
- Načeloma poklicno izob. ne obstaja zato, da bi se vanj vključevali manj zmožni, pač pa da bi trgu dela zagotovili kakovostne kadre. Diferenciacija načeloma ni problematična, saj gre za diferenciranje po interesu in ne zmožnostih.
- Dejansko ni tako: v poklicno izobraževanje se mladi pogosto vpisujejo zaradi slabšega uč. uspeha – poklicne šole so manj prestižne, imajo manj družbenega ugleda.

Zato preusmeritev zanimanja...

- V iskanje načinov pravičnega vključevanja vseh tudi na ravni višjega poklicnega izobraževanja in v
- povečevanje enakovrednosti med splošnimi in poklicnimi učnimi potmi.
- Krepitev enakovrednosti med obema potema se vidi kot mehanizem, ki bo okrepil kakovost in pravičnost poklicnega izobraževanja in s tem tudi opravičil njegov obstoj.

Poklicno in tehniško izobraževanje zgolj rezultat tehnološkega in gospodarskega razvoja?

- Ne. Nastanek strukture poklicnih kvalifikacij (konce 19. stoletja) ni neposredni rezultat gospodarskih potreb, marveč posledica krepitve meščanskega razreda, ki je svoje pozicije krepil tudi tako, da je v razvijajoči se tehnologiji in delitvi dela opredelil svoje privilegirano mesto, jasno ločeno od mesta delavskega razreda.
- V tem smislu je razvoj tričlenastega srednjega izobraževanja (splošne – strokovne – poklicne šole) posledica boja meščanskega razreda za svojo šolo in družbeno pozicijo.

Takole analizira Medveš:

V razvoju industrije so res nastali operativni poklici s povečano stopnjo odgovornosti in so zato bili razvrščeni v posebno skupino med operativne in vodstvene poklice (poklici v pripravi, nadzoru, organizaciji dela). »Toda med temi poklici, za katere praviloma izobražujejo te vrste »vmesnih šol« (tehniške in druge strokovne šole), so se pojavili tudi takšni, ki bi jih z vidika sodobne organizacije dela pričakovali v prvi kategoriji poklicev. (...) To so zlasti poklici v trgovini, pravno-upravni dejavnosti, administraciji, ekonomiji, bančništvu in podobno, in so po svojem profilu dela bistveno drugačni od istega ranga poklicev na področju tehnike in materialne produkcije.« (Medveš. 1987: 182). Srednji sloj si je izbojeval svojo šolo. Nastal je tip šole, ki je bil vmes splošno in poklicno in struktura šolskega sistema je postala kopija družbe, v katerih hierarhija poklicev pomeni tudi socialno hierarhijo. (ibid.: 183).

Medveš, Z. (1987):

Tričlenasti sistem najdemo še danes

- Nemčija, Slovenija, Češka republika, Nizozemska, Francija ... (glej sheme sistemov)
- Ne najdemo ga v skandinavskih državah. Zakaj? Vpliv egalitarizma.
- Ne najdemo ga v anglosaških državah. Zakaj? Poklicno izob. je ločeno od šolskega sistema, zanj je tradicionalno skrbelo gospodarstvo.
- To ne pomeni, da je zato njihovo šolstvo bolj pravično. Z vidika tistih, ki se izobražujejo v poklicnih programih, je še bolj problematično. Zakaj?
- Država je tudi v teh deželah začela posegati na področje poklicnega izobraževanja, da bi preprečila prevelik osip mladih iz srednjih šol, ki so tradicionalno bile bolj splošnega značaja.
- Se pravi, da ima danes v teh državah poklicno izobraževanje drugačno funkcijo kot v srednjeevropskih (zlasti tistih, na katerih šolstvih je pustila pečat pruska šolska tradicija): poklicno izobraževanje je v funkciji socialnega korektiva – razumljeno je kot pomoč revnim in drugim manjšinam (priseljenci ipd.), da ne padejo na družbeno margino.

Motivi mladih za izbor šole

- Mladi in njihovi starši izbirajo šolo glede na njen družbeni ugled in možnosti, ki jih daje.
- Raziskave kažejo, da sta danes relevantni dve presoji: kakšno nadaljnje izobraževanje omogoča zaključen program in za kakšno delu usposablja (dohodki, ugled poklica, možnosti kariernega napredovanja, razpoložljiva delovna mesta).
- Če program tega obojega ne zagotavlja, potem je za ljudi brez vrednosti, brez ugleda, vanje se vpisujejo tisti, ki jih drugje nočejo (šole za ostanek)

Ugled poklicnega izobraževanja

- Vprašanje ugleda je v ospredju evropskih izobraževalnih politik odkar je srednje izobraževanje postalo množično.
- Z množično vključenostjo populacij v srednje šolstvo in z velikim povečevanjem deleža na terciarni stopnji, se zaostrujejo tudi vprašanja vloge srednjega šolstva:
 - Srednješolsko znanje postaja elementarno (most med elementarnim in poklicnim).
 - Krepi se socializacijska vloga srednjih šol: preprečevanje marginalizacije.
 - Poklicno izobraževanje terja več generičnih znanj.
 - Krepi se želja po večjem deležu poklicnega usmerjanja v splošnih srednjih šolah.
- Zato prihaja do kolizije interesov šol, do boja za dijake. Zaradi močne socialne pozicije splošnih srednjih šol izgubljajo predvsem poklicne šole oz. da se zmanjšuje interes za vpis v poklicne programe, še zlasti, če v odnosu do splošnih absolventov ne nudijo toliko, kot splošne.

[Trije klasični modeli poklicnega izobraževanja]

- liberalni tržni model
- državno regulirani birokratski (pošolan) model
- dualni korporativistični model

(Greinert, 2002)

[Liberalni tržni model]

- Razvil v Veliki Britaniji.
- Zanj je značilen tržni odnos med delom, kapitalom in izobraževanjem.
- Glavni protagonisti dela in kapitala imajo z izobraževalnim sistemom tržno razmerje.
- Posameznik lahko uporabi storitve izobraževalnega sistema, da se lažje prodaja kot kvalificirana delovna sila. Nosi stroške usposabljanja.
- Odnos med ponudbo in povpraševanjem regulira trg, zato so poklicne kvalifikacije projekcija potreb na trgu, usposabljanje ni pretirano standardizirano.

Državno reguliran model

- Najprej uveden v Franciji.
- Država delavce s pomočjo državno reguliranega in financiranega sektorja za izobraževanje kvalificira in delavci se lahko vključijo v sistem kapitala, ki je tudi državno reguliran.
- V tem modelu kvantitativno razmerje med izobraževalnimi potrebami in konkretnim izobraževanjem določa država. Ker tako načrtovanje ni dovolj precizno, je bolje, če je zasnovano na omejenem številu bazičnih poklicev. Poklicne kvalifikacije so manj vezane na njihovo takojšnjo uporabnost na delovnem mestu in so zato bolj transferne; več je abstraktnega, verbaliziranega učenja.
- Tipi izobraževalnih programov so jasno določeni, umeščeni v sistem glede na ravni zahtevnosti, jasno je strukturiran sistem kvalifikacij.

Dualni korporativistični model

- Značilen za nemško govoreče dežele.
- Je relativno neodvisen sistem izobraževanja, ki se razvija na osnovi komunikacije med delom, kapitalom in državo.
- Državno regulirane zbornice so posredniki med državo, delavci in trgov. Zaradi ravnovesja, ki ga mora sistem iskati med tržnimi in birokratskimi zakonitostmi in zakonodajo, je poklicni sistem samostojen in ločen od ti. višjih ravni izobraževalnega sistema – gimnazij in univerz. To povzroča probleme pri napredovanju.
- Podjetja so primarno učno okolje za mlade ljudi, ker pa obiskujejo tudi poklicne šole, so podvrženi pravilom splošnega sistema izobraževanja. Izobraževanje in usposabljanje sloni na tradicionalnem obrtnem principu poklica.

Ti trije modeli predstavljajo prototipne modele, ki so se ohranili do danes, vsi modeli, ki so nastali kasneje, so variacije nanje.

Skupni trend v Evropi

- Iščejo se načini povezovanja poklicnih in splošnih učnih poti – splošno in poklicno izobraževanje naj bi bila čimbolj enakovredno, urejeno v enotnejši sistem.
- Za konceptom poenotenja vedno stoji še en koncept: koncept fleksibilnosti oz. prožnosti.
- Ne gre torej za razvoj bolj uniformiranega izobraževanja, temveč za odpiranje zelo različnih možnosti za posameznika znotraj enotnega sistema.

Zakaj bi bil sistem enoten?

- Odgovor je v pravičnosti: pravičnost na ravni učnega izida: vsem dejansko enake možnosti za enakovreden učni dosežek (odstranjevanje ovir na začetku in v procesu; aktivna pravičnost).
- Enakovrednost dosežka se kaže v formalni teži, ki jih ti izidi imajo za nadaljnje izobraževanje in za vstop na trg dela.

Zakaj naj bi sistem bil hkrati prožen?

- Zaradi njegovega odziva na raznolikost množične populacije, njenih potreb in interesov in potreb družbe ter trga dela.
- Zato je na ravni višjega sekundarnega izobraževanja pomembno vprašanje: kako sistem poenotiti tako, da bo pravičen in kako ga hkrati narediti tako prožnega, da se bo učinkovito odzival na potrebe, zmožnosti in interese masovno šolajoče se populacije.

Na kakšne načine se lahko kaže prožnost sistema?

- Odgovor bomo iskali z analizo diferenciacije na višji sekundarni ravni v nekaj državah:
 - Ameriška *high school*
 - Nemško srednje šolstvo
 - Švedska srednja šola *gymnasieskolan* in finski srednji šoli *lukio* in poklicna šola (*Ammatillinen koulutus*)
 - slovensko srednje šolstvo

AKTIVNOST: beri L. Plut – Pregelj: Diferenciacija pouka v OŠ: ameriška izkušnja in njen nauk, SP, 1999, 1, str. 28-50

Poročilo (1-2 str.):

- 1. Kratek povzetek reforme osnovne in srednje šole na začetku 20. stoletja. Poudarek: izlušči vse oblike diferenciacije!
- 2. Dogajanje v 60-ih in 80-ih letih 20. stol.
- 3. Kakšno obliko diferenciacije ponuja avtorica kot primernejšo?
- 4. Kaj iz članka izvemo o diferenciaciji v splošni srednji šoli (*high school*)?
- 5. Poveži znanje o mestu poklicnega izobraževanja v anglosaških državah in oblikah diferenciacije v splošni srednji šoli. Kakšne zaključke lahko narediš?

Zakaj je diferenciacija tako vztrajna?

- Izvor razlik v diferenciaciji med državami izhaja iz dominantnih kulturnih idealov o izobraževanju in vlogi šol (raziskava: LeTendre, Hofer, Shimizu, 2003). Prevladujoče oblike diferenciacije so povezane s prepričanji o človekovem razvoju, o legitimni funkciji šole, tudi od konceptov kot: zaslužnost (*merit*), individuum, tekmovalnost, manjšina, enakost. Prepričanja vplivajo na percepcijo legitimnosti določenih oblik dif. in delajo določene oblike bolj ali manj sprejemljive.
- V ZDA med 70-imi in 90-imi potekale razprave o tem, če je dif. meritokratska ali ne: kljub ukinitvi institucionalne dif. in močnemu "*detracking movement*" na sekundarni stopnji: vseh 30 let se ohranjajo različne oblike dif. vse od najnižjih razredov OŠ do srednje šole.

Značilnost diferenciacije (*tracking*) v ameriški šoli

- Kdaj se začne dif.?
 - Različne organizacijske oblike za elementarno izobraževanje: 8, 6, 5 razredov – slednjim sledi *middle school* (ali: *junior, intermediate*).
 - Prehajanje med šolami ni nujno dif. – programi so lahko enakovredni!
- Ključna oblika dif. je ti. *ability grouping* (nivojske skupine), ki lahko poteka od 1. razreda naprej.
 - Zelo razširjen tudi v nižjih razredih. Ima dve temeljni obliki:
 - Notranja diferenciacija in *pull-out classes* (ločeno poučevanje najbolj, redkeje najmanj, zmožnih) – največ pri branju, matematiki.
 - Ima velik učinek na nadaljnje možnosti izobraževanja: v srednji šoli se ne more vsak vpisati na *college-prep*!
- Starši in otroci ne odločajo o izbiri skupin, vedno niso niti informirani (problem družin z manjšim kulturnim kapitalom!)

Diferenciacija na *high school*

- Mladina se večinoma šola v skupni (*comprehensive*) *high school* (*secondary school*: tehničen izraz), redke šole so poklicne.
- Otroci, ki so v OŠ bili v višjih zahtevnostnih skupinah, lahko izbirajo predmete, ki sodijo v skupino *college-prep*: priprava na visokošolsko izobraževanje.

Ameriška javnost o diferenciaciji

- Ne podpira grobih oblik diferenciacije, bi bila v nasprotju z ideali skupne javne šole. Zato:
- Izraz *tracking* nosi negativno konotacijo, vezano na segregacijo in ločevanje otrok v posebne "poklicne" programe.
- *Ability-grouping* ne dojemajo kot dif., je blizu ameriškemu liberalističnemu poudarku na posamezniku, podpora njegovim dosežkom in zmožnostim.
- O razvrščanju otrok odloča učitelj, razvršča lahko kadarkoli in kakorkoli: do izbir prihaja nenehno, dijakom učinki niso vedno jasni, čeprav so lahko usodni.

Ameriška javnost o diferenciaciji, 2

- Niso sprejemljive vse oblike ločevanja, zasnovanega na rasni oz. etnični pripadnosti, vendar zaradi povezave manjšinske pripadnosti in nižjega kulturnega in socialnega kapitala je učinek enak.
- Vendar ne polemizirajo z ločevanjem, če se zdi, da je utemeljeno na zmožnostih – neuspeh se pripisuje posamezniku ne sistemu.
- Raziskovalci: problematizirajo zlasti netransparentnost, ki dif. krepi kot socialno-reprodukcijski mehanizem (s tega vidika ocenjujejo nemški model kot relativno pravičnejši)

Diferenciacija v nemškem srednjem šolstvu

- Legitimnost zgodnjega dif (kulturno ozadje): "učenca je potrebno spodbujati v okolju, za katerega ugotovimo, da je zanj najboljše". Vsak ima svoje mesto v družbi, tega moramo poiskati čim prej.
- Težavnost spreminjanja sistema dif. tudi v Nemčiji: edina sprememba: orientacijski razredi.
- Znotraj posameznih tipov šol je uniformiranost precej večja kot v ZDA.
- Za razliko od ZDA je informiranost staršev ključna, starši tudi soodločajo o izbiri (nekateri dežele: odločitev staršev je glavna).
- Sistem je transparenten: starši se na podlagi dobrega poznavanja šol odločajo, kaj je za njihove otroke najboljše.

Je zato nemški sistem bolj pravičen od ameriškega?

- Bolj za večinsko populacijo, ki s šolo deli enaka kulturna prepričanja.
- Problem pri manjšinskih populacijah z drugačnimi kulturnimi prepričanji, ki poleg jezikovnih ovir predstavljajo veliko oviro pri izobraževanju.
- Večinska populacija ocenjuje manjšinske: "ti starši nerealno ocenjujejo svoje otroke in jih zaradi boljših možnosti silijo v gimnazije".
- Ideja, da bi vsi hodili v gimnazijo, spodkopava kulturno sprejemljivo normo in legitimiteto nemškega sistema.

LeTendre et. al. razlagajo:

- “Starševska vztrajnost, da tudi otroci z nižjimi dosežki vstopajo v gimnazijo, poudarja socialno distribucijsko vlogo nemške šole. Odločitev o vstopu v gimnazijo namreč ni le odločitev o tem, kakšen kurikulum je najbolj ustrezen za posameznega dijaka, ampak tudi odločitev o prihodnjih izobraževalnih možnostih in družbenem statusu.”

Nemška javnost o diferenciaciji

- Za večinsko populacijo ni sporna, če so le poti pošteno določene in če so odločitve dovolj informirane. Dif. je v tem primeru dobra za otroke, neustrezna izbira lahko vodi v večje frustracije in neuspeh.
- Manjšinske populacije in starši otrok v realnih in glavnih šolah zgornje mnenje spodbijajo.
- V teh šolah je neproporcionalno več otrok neetničnih Nemcev. Številni učitelji vzroke pripisujejo prešibkemu znanju nemščine, tudi socialni in kulturni deprivaciji. Tipična vzročna razlaga je: ti otroci ne govorijo jezika, ne razumejo kulture in so revnejši ali imajo večje družine.
- »Problem« koncentracije manjšin v nižjih skupinah je torej razumljen kot problem posameznikov in njihovih družin, ki se niso bili zmožni prilagoditi nemški družbi, ne pa kot problem pravičnosti nemškega sistema.

**AKTIVNOST: beri: Medveš, Z (1999):
Zunanja diferenciacija v osnovni šoli. SP,
Št. 1, Str. 88-105.**

Medveš: v skandinavskih državah je institucionalna diferenciacija v času obveznega izobraževanja ocenjena kot nedemokratična in jo desetletja nazaj opuščajo. Vendar preseganje nekdanje večtirnosti v obveznem šolanju ne sledijo enotni osnovni šoli v našem pomenu besede. Gre za uvajanje bolj ali manj »mehkih«, fleksibilnih oblik diferenciacije. "Toda ob dejstvu, da povsod nastopajo ob skupnih in obveznih predmetih tudi izbirni, imajo te oblike diferenciacije še vedno vse elemente zunanje diferenciacije.« (ibid.: 90).

POROČILO (1-2 str.)

1. **Opiši značilnosti diferenciacije v švedski OŠ.**
2. **Primerjaj z značilnostmi ameriške in nemške: model, transparentnost.**
3. **Kaj pravi avtor o diferenciaciji v švedski srednji šoli.**
4. **Kateri so po Medvešu problemi dif. na Švedskem in v Nemčiji in katere nevrvalgične točke vsake zunanje diferenciacije.**

Diferenciacija na švedski srednji šoli

Ozadje:

- Država ima močno egalitarno socialno-demokratsko tradicijo: redistributivna vloga države, socialna vključenost, enakost (zato visoki davki).
- Bogata država, z zdravo, izobraženo populacijo, majhnimi razlikami med najvišjimi in najnižjimi dohodki.
- Mednarodna merjenja znanja: nadpovprečni.
- Veliko odraslih se izobražuje, veliko teh izobraževanj je splošnega značaja (odraz socialno-demokratske tradicije, ki spodbuja akumulacijo socialnega in kulturnega kapitala). Veliko je *second-chance* programov.

AKTIVNOST: beri:

- OECD (2005): Equity in Education. Thematic Review. Sweden. Country Note. Str. 14-15, 41-43
- Švedska srednješolska reforma 2009: Eurydice Slovenija (<http://www.eurydice.si/>) Stran: Reformatör.

POROČILO (2 str.)

1. **Opišite koncept enakosti v švedski politični kulturi.**
2. **Opiši tip diferenciacije v švedski srednji šoli.**
3. **S kakšnimi problemi se soočajo?**
4. **Kakšne so splošne značilnosti nove reforme?**
5. **Bo po vaši presoji nova reforma rešila te probleme? Utemeljite.**

Sopostavitve ugotovitev

- Globalne značilnosti: specifičnost višjega sekundarnega izobraževanja (postaja skoraj elementarno, vendar več ciljev, večja možnost uveljavljanja lastnega interesa).
- Skupne značilnosti nižjega in višjega sekundarnega izobraževanja: množičnost, heterogena populacija (vključno z OPP, multikulturno populacijo).

Sopostavitev ugotovitev, 2

Kategorije:

1. Stališče do pravičnosti
2. Javno mnenje o skupnih oblikah šolanja
3. Funkcija in struktura poklicnega izobraževanja
4. Uveljavljeni modeli diferenciacije
5. Pozitivni in negativni učinki diferenciacije

Sopostavitev ugotovitev, 3

	Nemčija	ZDA	Švedska
1	meritokracija	meritokracija	egalitarizem
2	negativno	pozitivno	pozitivno
3	Poklicno ločeno; tričlenast model, socialno partnerstvo	Nediferencirano izobr., splošno močnejše, poklicno v sferi dela	Skupna šola, program. dif.; državna regulacija poklicnega izob.
4	Institucionalna in programska	Fleksibilne oblike, smerna (tracking)	Programska dif.
5	Neprepustnost sistema, zlasti za kulturne manjšine	Netransparentnost sistema	osip

Pod kakšnimi pogoji torej je diferenciacija na višje sekundarni stopnji pravična?

1. Upoštevati je potrebno kulturni in zgodovinski **kontekst**: meritokracijo "blažiti" z egalitarizmom.
2. Legitimni so samo tisti poklicni programi, ki imajo v družbi **ugled**, ki omogočajo dostojno življenje.
3. Legitimni so samo tisti poklicni programi, ki dajejo dejansko možnost **nadaljevanja izobraževanja**.
4. Vse oblike diferenciacije morajo biti **transparentne**, celoten sistem razumljiv vsem.

Pod kakšnimi pogoji torej je diferenciacija pravična in v prid učečega?, 2

1. Zakonsko naj bo **regulirana minimalno**, le v izogib preprečitve anomalij.
2. O razvrščanju v skupine naj **(so)odločajo dijaki (in starši)**.
3. **Posledice** izobraževanja v posameznih skupinah morajo biti dijakom in staršem **vnaprej jasne**.
4. Tudi na teh stopnji je potrebno izbirati **prožne** oblike diferenciranja: ne prostorskega in dolgotrajnega ločevanja – torej takšne, da ohranjajo hkrati **enotnost in prožnost** sistema.

KAJ BI V SLOVENSKEM PRIMERU LAHKO POMENILO: ENOTNOST IN HKRATI PROŽNOST?

[Slovenska situacija]

- Srednjeevropski tip sistema: institucionalna dif. ima legitimiteto (najti ustrezno mesto za vsakega)
- Izkušnja usmerjenega izobraževanja
- Reforma šolstva v začetku 90-ih: nazaj na trotirni sistem, deloma “vrnitev h koreninam”.
- Stanje danes: problem pravičnosti z vidika revnejših ljudi, regij in etničnih manjšin; problem poklicnega izobraževanja (šole za ostanek).

[Izkušnja usmerjenega izobraževanja]

- Gre za poskus urejanja izobraževanja na bolj egalitaren način.
- S pojmom UI označujemo drugo veliko povojno šolsko reformo v Jugoslaviji, ki je zajela celotno izobraževanje po osnovni šoli. Začetek: 1974.
- V Sloveniji je model zaživel najpozneje: leta 1981 smo dobili Zakon o usmerjenem izobraževanju v šole je bil uveden leta 1981/82.
- Zakon je opredelil UI kot enotni sistem vzgoje in izobraževanja v Sloveniji in zajel celotno izobraževanje po osnovni šoli (tudi visoko in izobraževanje odraslih).
- Idejno je bilo povezano s ciljem vzpostavitve na samoupravljanju temelječih družbenih odnosov, katerih temeljna značilnost je bila podoba delovnega človeka kot svobodnega soustvarjalca osebne in skupne samoupravne družbe.

[Temeljne poteze usmerjenega izobraževanja na srednješolski ravni]

- Ukinitev gimnazije, vsi programi označeni kot strokovni (programska dif.).
- Nekateri programi so se delili na smeri (smerna dif.); smer je pomenilo stopnjo zahtevnosti. Primer kmetijstvo!
- Vsi programi enoten splošni del (SVIO), strokovni del diferenciran glede na program in smer.
- Enoten SVIO: načrtovana notranja dif. in individualizacija

[Vodenje reforme in učinki]

- Omejevanje vpisa na splošnejše programe (naravoslovni, družboslovni tehnik) - učinek: velik pritisk na programe, še večja socialno-reprodukcijska vloga teh programov.
- Enotnost programov – učinek: uniformiran pouk. Prožne oblike dif. niso zaživele. Preprečevanje osipa z nižanjem kriterijev (prikrita diferenciacija).

[Odziv javnosti]

- Izrazit odpor do ukinitve gimnazije, zlasti humanistične inteligence (skrb za kakovostno predakademsko izobrazbo ali skrb izobražencev za šolo za njihove potomce?).
- Je problem ukinitvev tipa šole ali tipa programa?
- Reforma 90-ta: gimnazija uvedena že 1990 (koncept novega sistema postavljen šele 95 z Belo knjigo); uvedba institucionalne dif., ki naj bi se bolj realno soočila s heterogeno populacijo kot notranja in programska (nepreverjena predpostavka – kaže na slovensko kulturno značilnost).

[Predlogi za nadaljnji razvoj bolj pravičnega srednjega izobraževanja v Sloveniji]